



БАЙГАЛЬ ОРЧИН,
НОГООН ХӨГЖИЛ,
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ЯАМ



БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН НӨХӨРЛӨЛ

Малчдад зориулсан гарын авлага



Улаанбаатар. 2014

Энэхүү гарын авлагыг НҮБХХ-ийн
«Байгалийн нөөцийн менежмент бүхий хамгаалалттай
газар нутгийн сүлжээ» төслийн дэмжлэгтэйгээр санхүүжүүлэн
хэвлүүлэв.

Бодлого судлалын төв

Сүхбаатар дүүрэг, 8-р хороо,
Ерөнхий сайд Амарын гудамж 4
Интер оффис, 2-р давхар, Улаанбаатар 14200
Утас: 70117044
Факс: 70119419,
е-майл: cpr@cpr.mn
Web: www.cpr.mn

Дизайн, эх бэлтгэлийг: Б.Сарнай

«Оргил пресс» ХХК-д хэвлэв.
Хэвлэсэн огноо: 2014.12 сар

АГУУЛГА

1. БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТ	4
Байгалийн нөөцийн хамтын менежмент гэж юу вэ?	4
Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн зарчим	4
Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн хамрах хүрээ	5
Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн үйл ажиллагаанд оролцогч талууд	5
Малчид яагаад хамтран хамгаалах шаардлагатай вэ?	6
2. БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН НӨХӨРЛӨЛ	9
Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл гэж юуг хэлэх вэ?	9
Нөхөрлөлийн гишүүн хэн байх вэ?	9
Гэрээ байгуулахад ямар баримт бичгийг бүрдүүлэх шаардлагатай вэ?	10
Нөхөрлөлийн дундын сан	10
Нөхөрлөлийн менежментийн төлөвлөгөө	11
Нөхөрлөлийн үйл ажиллагааны тайлан	12
Нөхөрлөлийн эрх үүрэг	12
Нөхөрлөлтэй байгуулсан гэрээг ямар тохиолдолд цуцлах вэ?	13
Төрийн захиргааны байгууллагуудын дэмжлэг	14
Малчид хамтарч ажиллахын давуу тал	18
Хөгжил гэж юу вэ?	22
Нөхөрлөлийн ахлагч юу анхаарах вэ?	27
Нөхөрлөлийн үйл ажиллагааны төлөвлөлт	28
Өөрийгөө шалгах асуултууд	30
Хавсралт 1: Нөхөрлөлийн бүх гишүүдийн хурал зохион байгуулах зөвлөмж	31
Хавсралт 2: Нөхөрлөлийн дүрэм	35
Хавсралт 3: Нөхөрлөлийн дундын сангийн журам	43
Хавсралт 4: Нөхөрлөлийн бэлчээр ашиглалтын журам	47

1. БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТ

БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТ ГЭЖ ЮУ ВЭ?

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 8 дахь заалтад заасан нөхөрлөлийн хэлбэрээр зохион байгуулагдсан нутгийн иргэдэд байгалийн нөөцийг дундаа хариуцан хамгаалах, зохистой ашиглах болон нөхөн сэргээх эрхийг олгож, нутгийн иргэд нөөц ашиглалтыг хамтаараа, ил тод, шударга зарчимд нийцүүлэн зохион байгуулж, түүнээс нийгэм, эдийн засгийн ашиг тусыг хүртэж байх үйл явцыг байгалийн нөөцийн хамтын менежмент гэнэ.

БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ЗАРЧИМ

Байгалийн нөөцийн хамтын менежментэд дараах зарчмыг баримтална:

1. Байгалийн нөөцийн ашиглалт нь байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийг нөхөн сэргээх бодлоготой нягт уялдаатай байх;
2. Байгалийн нөөцийн хамтын менежмент нь экосистемийн тэнцвэрт байдлыг алдагдуулахгүй байх;
3. Тухайн шатны төрийн байгууллага, иргэдийн нөхөрлөл байгалийн нөөцийн менежментийг явуулах эрх, үүргийг тэдгээрийн хооронд байгуулсан хамтын гэрээгээр хуулийн хүрээнд тодорхойлсон байх;
4. Нөхөрлөлд төр, нөхөрлөлөөс гадна сонирхогч бусад талуудын оролцоог бүрэн хангах.

БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Нөхөрлөлийн хамгаалах, ашиглах, нөхөн сэргээх объектэд Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан байгалийн нөөцөөс гадна дэлхийн болон үндэсний байгаль, соёлын өвд хамаарагдах газар нутаг орно.

1. Газар, түүний хөрс
2. Газрын хэвлий, түүний баялаг
3. Ус
4. Ургамал
5. Амьтан
6. Агаар
7. Байгалийн болон соёлын өвд хамаарагдах газар нутаг

БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУД

- Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 11 дэх заалтад заасан хэлбэрээр байгуулагдсан нөхөрлөл
- Нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, бүх шатны Засаг дарга
- Тухайн суманд ажиллаж байгаа байгаль орчны мэргэжлийн байгууллага
- Байгаль орчны чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгж оролцогч тал байж болно.

МАЛЧИД ЯАГААД ХАМТРАН ХАМГААЛАХ ШААРДЛАГАТАЙ ВЭ?

- **Монгол тарвага** (*Marmota sibirica* Radde, 1862). Сүүлийн жилүүдэд тоо толгой нь эрс буурсан. 1990 онд Монгол дахь популяцийн тоо толгойг **20 сая гэж тооцоолж байсан бол 2001 онд 5 сая болж 75 хувиар** хорогджээ.

Гол шалтгаан нь ашиг хонжоо хайсан хууль бус хэт агналт. Иймд малчид хулгайн антай хамтарч тэмцэх шаардлага байна.

Монгол тарвага



Д.Өсөхжаргал

- **Цагаан зээр** (*Procapra gutturosa*) нь Дорнод Монголын тал хээрийн бэлэг тэмдэг. Тоо толгой, тархац нутаг нь ихээхэн багасч хумигдсан. Тухайлбал, Монгол орны цагаан зээрийн тархац нутгийн хэмжээ **1940-өөд онд 780000 км² байсан бол 1997 онд 190000 км² болж 75.6 хувиар** буурсан байна.

Ус уугаад гарч буй цагаан зээр



Х.Тэрбиш

Хулгайгаар алагдсан цагаан зээр



Ц.Оюунчимэг

- **Шувуудад чухал газрууд.** Хэнтий аймгийн Норовлин сумын нутагт Ангирт, Дорнод аймгийн Цагаан-Овоо сумын нутагт Гүн цэнгэлэг, Гүн галуут, Эрвээхэй зэрэг шувуудад чухал бүлэг нуурууд байдаг. Сүүлийн жилүүдийн хуурайшилтын улмаас нуурын усны төвшин их багасаж байгаа. Зарим жижиг нууранд ширгэх аюул тулгарч байна. 2011 оны усны тооллогын дүнгээр Дорнод аймгийн хэмжээнд нийт 126 гол, горхи, 374 булаг, 426 нуур, тойром, 11 рашаан тоологдсон байна. **Эдгээрээс 19 гол горхи, 48 булаг шанд, 200 нуур, тойром** ширгэсэн дүн гарчээ. Хэнтий аймгийн хэмжээнд нийт 866 гол, горхи, 846 булаг, 1246 нуур, тойром, 23 рашаан тоологдсон байна. Эдгээрээс **93 гол горхи, 359 булаг шанд, 126 нуур, тойром** ширгэсэн байна¹.

Нууруудыг бараадаж айл, мал их болж байгаагаас шувууны амгалан тайван байдал алдагдаж эхлээд байна. Олон улсын хэмжээнд ховорд тооцогдох хошуу галуу *Anser cygnoides*, цэн тогоруу *Grus vipio*, хонин тоодог *Otis tarda* энд бий².

¹ Монгол Улсын Статистикийн эмхтгэл 2013

² Зэрлэг амьтан судлах хамгаалах төв Монгол дахь шувуудад чухал газруудын лавлах 2009

Цэн тогоруу



М.Мөнхбаатар

Ангирт нуур



Х.Тэрбиш

- **Ойн сан.** Хууль бус мод бэлтгэл төдийлөн буурахгүй байна. Тухайлбал Дорнод аймгийн Баян-Уул суманд 2012 онд ойн **13 зөрчил** илрүүлж хууль бусаар бэлтгэсэн **71.9 м³** модыг хураан авч, **тээврийн хэрэгсэл 1**-ийг улсын орлого болгосон бол, 2013 онд **26 зөрчил** илрүүлж хууль бусаар бэлтгэсэн **96.1 м³** модыг хураан авч, **тээврийн хэрэгсэл 3**, “дружба” **хөрөө 3**-ийг тус тус улсын орлого болгосон байна³.

Хулгайн мод хураагдаад байгаа байдал



Ц.Оюунчимэг

³ Дорнод аймгийн Баян-Уул сумын Байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч 2014

2. БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН НӨХӨРЛӨЛ

БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН НӨХӨРЛӨЛ ГЭЖ ЮУГ ХЭЛЭХ ВЭ?

Байгаль орчныг хамгаалах тухай Монгол Улсын хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.2.8-д зааснаар “Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл” гэж (цаашид “нөхөрлөл” гэх) нутгийн иргэдэд байгалийн нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх эрхийг олгож, нөөц ашиглалтыг хамтаараа, ил тод, шударга зарчимд нийцүүлэн зохион байгуулж, түүнээс гарсан үр ашгийг иргэдэд тэнцүү хуваарилах зорилготой нөхөрлөлийг хэлнэ.

НӨХӨРЛӨЛИЙН ГИШҮҮН ХЭН БАЙХ ВЭ?

Нөхөрлөлийн гишүүн нь 18 нас хүрсэн, тухайн сум дүүрэгт байнга оршин суугч Монгол Улсын иргэн байна.

Нөхөрлөл нь өөрийн дотоод дүрэмтэй байх бөгөөд дүрмэндээ бүх гишүүдийн хурал, удирдах зөвлөл, хяналтын зөвлөл, ахлагч, гишүүний эрх, үүрэг, хариуцлага, дундын өмч хөрөнгийн харилцааны асуудлыг хуульд заасны дагуу тусгасан байна (Хавсралт 2).

Нөхөрлөл нь оролцогч талуудтай Иргэний хуулийн 481.1-д заасны дагуу бичгээр гэрээ байгуулж ажиллана.

НӨХӨРЛӨЛ НЬ СУМЫН ЗАСАГ ДАРГАТАЙ ГЭРЭЭ БАЙГУУЛАХАД ЯМАР БАРИМТ БИЧГИЙГ БҮРДҮҮЛЭХ ШААРДЛАГАТАЙ ВЭ?

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 50 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэгт зааснаар Сум дүүргийн Засаг дарга дараах баримт бичгийг үндэслэн байгаль хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулах иргэдийн нөхөрлөлтэй гэрээ байгуулан хамтран ажиллаж, тэдний үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх ажлыг зохион байгуулна:

1. Баг, хорооны иргэдийн Нийтийн Хурлын санал, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэр;
2. Нөхөрлөлийн байгалийн нөөцийн менежмент явуулахыг хүссэн өргөдөл;
3. Нөхөрлөлийн бүх гишүүдийн хурлаар хэлэлцэж баталсан байгалийн нөөцийн хамтын менежмент явуулах менежментийн төлөвлөгөө;
4. Нөхөрлөл байгуулсан гишүүдийн хамтран ажиллах тухай гэрээ болон иргэний үнэмлэхний хуулбар.

Дээр заасан бичиг баримтыг бүрдүүлсэн нөхөрлөлтэй сум, дүүргийн Засаг дарга үйл ажиллагаа явуулах гэрээ байгуулж, гэрчилгээ олгоно.

Нөхөрлөлийн байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулах гэрээ болон гэрчилгээний загварыг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

НӨХӨРЛӨЛИЙН ДУНДЫН САН

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 51 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар:

1. Нөхөрлөл нь үйл ажиллагаагаа санхүүжүүлэх, гишүүддээ дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор дундын сан байгуулж болно.

2. Дундын санг бүрдүүлэх, зарцуулах журмыг нөхөрлөлийн бүх гишүүдийн хурлаар хэлэлцэн батална.
3. Дундын санг байгууллага хамт олны хандив, тусламж, нөхөрлөлийн гишүүдийн оруулсан хөрөнгө, дундын сангийн зээлийн хүү, нөхөрлөлийн эд хөрөнгийн ашиглалтын түрээс, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ явуулсан орлогын мөнгөн дүнгийн тодорхой хувь зэрэг эх үүсвэрээс бүрдүүлж болно.
4. Дундын санг байгалийн нөөцийг хамгаалах, нөхөн сэргээх ажлын байр бий болгох, нөхөрлөлийн гишүүдийн амьжиргааг дэмжих, байгалийн гамшгийн улмаас учирсан хохирлыг багасгах, нөхөрлөлийн гишүүдийн хурлаас тогтоосон бусад үйл ажиллагааг санхүүжүүлэхэд зарцуулна.

НӨХӨРЛӨЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 50 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт зааснаар нөхөрлөл нь бүх гишүүдийн хурлаар хэлэлцэж баталсан менежментийн төлөвлөгөөтэй байна.

Менежментийн төлөвлөгөөнд дараах асуудлыг тусгана:

1. Хариуцаж байгаа байгалийн нөөц, баялгийн мэдээлэл, нутаг дэвсгэрийн хил хязгаарыг баталгаажуулсан зураг;
2. Байгалийн нөөцийн хамтын менежмент явуулах нөхөрлөлийн ашиглах байгалийн нөөцийн тархацын хил хязгаар, тоо хэмжээ, даац, чанар зэрэг үзүүлэлт;
3. Эдийн засаг, нийгмийн хувьд ашиг тусаа одоо, ирээдүйд үзүүлж байх нөхцөл, арга хэмжээ;
4. Тухайн төрлийн байгалийн нөөцийн онцлог шинж чанарт тохирсон менежмент явуулах арга, хэлбэр;

5. Нөхөрлөлийн ашиглаж, эзэмшиж байгаа байгалийн нөөцийн төлөв байдлыг хянах хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр;
6. Менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд нөхөрлөлийн гишүүд тус бүрийн гүйцэтгэх үүрэг болон оролцогч талтай хамтрах ажил;
7. Санхүүгийн төлөвлөгөө;
8. Бүх гишүүдийн хурлаас тогтоосон бусад зүйл.

НӨХӨРЛӨЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТАЙЛАН

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 50 дугаар зүйлийн 11 дэх хэсэгт заасны дагуу нөхөрлөл байгалийн нөөцийн менежментийн талаарх тайланг жил бүр тухайн сум, дүүрэг, баг, хорооны Хуралд тайлагнах бөгөөд түүнд байгалийн баялгийг хамгаалах, ашиглах, нөхөн сэргээхэд зарцуулсан хөрөнгийн зарцуулалт, түүний үр дүн, нөөц баялгийн төлөв байдал, түүний өөрчлөлт зэргийг тусгасан байна.

НӨХӨРЛӨЛИЙН ЭРХ ҮҮРЭГ

- Нөхөрлөл нь гэрээний үндсэн дээр хамтын менежментээр хариуцаж байгаа нутаг дэвсгэрийнхээ тодорхой төрлийн байгалийн нөөцийг хуулийн хүрээнд гэрээнд заасны дагуу зохистой ашиглах давуу эрхтэй байна.
- Нөхөрлөл нь Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 31 дүгээр зүйл, тодорхой төрлийн байгалийн нөөцийг хамгаалах, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх харилцааг зохицуулсан холбогдох хууль тогтоомжид заасан үүргийг биелүүлэхийн зэрэгцээ, тухайн шатны Засаг даргатай байгуулсан гэрээнд заасны дагуу өөрийн үйл ажиллагааг хууль тогтоомжид нийцүүлэн эрхэлнэ.

- Нөхөрлөл нь өөрийн эзэмшлийн газар болон байгалийн нөөц бусад эд хөрөнгөд учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх эрхтэй.
- Нөхөрлөл нь тэмдэг, хэвлэмэл хуудас хэрэглэх бөгөөд банкинд данстай байж болно.
- Нөхөрлөл нь өөрсдийн эрх ашгаа хамгаалах, хамтын ажиллагаагаа зохицуулах үүрэг бүхий нөхөрлөлүүдийн холбоотой байж болох ба холбооны дүрэм, үйл ажиллагааг Төрийн бус байгууллагын тухай хуулиар зохицуулна.

НӨХӨРЛӨЛТЭЙ БАЙГУУЛСАН ГЭРЭЭГ ЯМАР ТОХИОЛДОЛД ЦУЦЛАХ ВЭ?

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 50 дугаар зүйлийн 8 дахь хэсэгт заасны дагуу нөхөрлөлийн байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн чиглэлээр явуулах үйл ажиллагааг дараах тохиолдолд тухайн сум, дүүргийн Засаг дарга зогсоож, гэрээг цуцална:

1. Нөхөрлөлийн байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн чиглэлээр явуулах үйл ажиллагааг зогсоох тухайн баг, хорооны иргэдийн Нийтийн Хурлын санал, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэр гарсан;
2. Гэрээгээр хүлээсэн үүргээ удаа дараа биелүүлээгүй, гэрээ байгуулснаас хойш зургаан сар байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулаагүй;
3. Бүх гишүүдийн хурлаар нөхөрлөлийн байгалийн нөөцийн хамтын менежмент явуулах үйл ажиллагааг зогсоох тухай шийдвэр гарсан;
4. Энэ хуулийн 50 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан шаардлагыг хангаагүй;

ТӨРИЙН ЗАХИРГААНЫ БАЙГУУЛЛАГУУДЫН ДЭМЖЛЭГ

Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага

1. Нөхөрлөлийн менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулах, арга зүйн зөвлөгөө өгөх
2. Нөхөрлөлийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх, нэгдсэн удирдлагаар хангах

Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга

1. Нутаг дэвсгэртээ нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах төсвийг баталж, санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх
2. Нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг нутаг дэвсгэртээ батлагдсан төсвийн хүрээнд дэмжин хөгжүүлэх мэргэжлийн болон арга зүйн удирдлагаар хангах ажлыг зохион байгуулах
3. Тухайн жилд нөхөрлөлийн хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны талаарх тайланг иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд хэлэлцүүлэх
4. Байгалийн нөөцийг төрийн нэрийн өмнөөс хамгаалан, халдашгүй байдлыг нь хангах үүргийг тухайн нутаг дэвсгэртээ хариуцах

Сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал

1. Нутаг дэвсгэрийнхээ байгалийн тодорхой төрлийн баялгийн хамгаалалт, ашиглалт, эзэмшилтийг энэ хуулийн 3 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 8 дахь заалтад заасан нөхөрлөлд хариуцуулах асуудлыг баг, хорооны иргэдийн Нийтийн Хурлын саналыг үндэслэн шийдвэрлэх
2. Нутаг дэвсгэртээ нөхөрлөлд түшиглэсэн байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн үзэл баримтлалын хүрээнд хэрэгжүүлэх хөтөлбөрийг батлах, хэрэгжилтийг хянах

Сум, дүүргийн Засаг дарга

3. Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 5 дахь заалтад заасан шийдвэрийг үндэслэн иргэдийн нөхөрлөлд хариуцуулах байгалийн тодорхой төрлийн баялгаас нь зохих болзол, хугацаатайгаар хууль, журмын дагуу хамгаалуулах, ашиглуулах, эзэмшүүлэх гэрээ байгуулж, биелэлтэд нь хяналт тавих.
4. Байгалийн нөөцийг төрийн нэрийн өмнөөс хамгаалан, халдашгүй байдлыг нь хангах үүргийг тухайн нутаг дэвсгэртээ хариуцах
5. Нөхөрлөлийн менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулж, мэргэжлийн сургалт явуулж үр дүнг сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд тайлагнах

Баг, хорооны иргэдийн Нийтийн Хурал

- Нөхөрлөл байгуулах талаар багийн Засаг даргаас ирүүлсэн саналыг хэлэлцэн шийдвэрлэх

Баг, хорооны Засаг дарга

- Нөхөрлөлийг байгуулах болон түүний үйл ажиллагаатай холбогдсон саналыг иргэдийн Нийтийн Хуралд танилцуулж хэлэлцүүлэх

Хамтын менежментийн давуу тал:

1. Нөхөрлөлийн гишүүд зохих журмын дагуу “өмчилсөн” болон “эзэмшсэн” газар дээрээ өөрийн хөрөнгөөр тарьж ургуулсан “ой мод, ургамал, жимс”, өсгөж үржүүсэн “ан амьтан, загас”, бороо, цасны усыг хуримтлуулан өөрийн хөрөнгөөр бий болгосон “усан сан, нуур, цөөрөм”-ийг өмчилж авах эрхтэй.

2. Нөхөрлөл нь өөрийн хөрөнгөөр болон бусад санхүүгийн эх үүсвэрээр үржүүлсэн амьтан, тарьж ургуулсан мод, ургамал, засаж тохижуулсан газар, сэргээн сайжруулсан усны ундарга зэргийг хуулийн дагуу зохих урамшуулал авах буюу төрд худалдаж болно.
3. Тавьсан зорилт, гаргасан шийдвэр, журмыг мөрдүүлэхэд хялбар болно.
4. Хамтач уур амьсгал нь бие биеийгээ дэмжих, дутагдлыг хамт олноороо хэлэлцэж засах боломжийг олгоно.
5. Газар бэлчээр, мал, хүн хүч, машин тоног төхөөрөмж, хөрөнгө мөнгө зэрэг нөөцөө үр ашигтай ашиглана.
6. Бэлчээрийн даац, малын тоо толгойг уялдуулан, бэлчээрээ сэлгэж ашиглах уламжлалыг сэргээн бэлчээрийн чанарыг сайжруулна.
7. Хүмүүсийн мэргэжил, ур чадварыг уялдуулан хөдөлмөрийн хуваарьтайгаар ашиглана.
8. Хэт жижигэрсэн, тархай бутархай, амиа аргацаасан үйлдвэрлэлийн зохион байгуулалтыг халж, шинэлэг хамтач зохион байгуулалтыг нэвтрүүлнэ.
9. Шинэ ба залуу малчдыг туршлагатай, чадвартай малчдыг дагалдуулан сургах, дадлагажуулах боломж илүү.
10. Эрх ашиг нь хөндөгдсөн аливаа асуудалд идэвхтэй оролцож, эрх ашгаа хамгаалах малчдын нийгмийн идэвх, боломж дээшилнэ.
11. Хөдөлмөр ихээхэн шаарддаг мал аж ахуйн үйлдвэрлэлд хөдөлмөрөө хорших замаар илүүдэл ажиллах хүчийг мал аж ахуйгаас аажмаар чөлөөлөх бололцоо нэмэгдэнэ.

**Тарьсан модныхоо га тутмыг 1.5 сая төгрөгөөр төрд
худалдаж болно.**

Сүүлийн үед ган, зудын гамшиг, үнийн өсөлт гээд малчдын хүчин чадлаас давсан эрсдэл нэмэгдэж, амьжиргааг нь доройтуулсаар байна. Ийм нөхцөлд ганц нэг өрхөөрөө явах аргагүй болсныг овсгоо самбаа, хашир туршлагатай малчид ухаарч, байгаль, эдийн засгийн эрсдэлийг хамтын хүчээр даван туулах үүсгэл санаачилга өрнөж байна.

“Байгалийн нөөцийн менежмент бүхий хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээ” төслөөр малчны нөхөрлөл бэлчээрээ гэрээгээр ашиглах тогтолцоог нэвтрүүлж байгаа нь:

- Бэлчээрийг айл саахалтаараа хамтран ашиглаж ирсэн уламжлалыг нь цаасан дээр буулган баталгаажуулж
- Бэлчээрээ хамгаалах, малынхаа чанарыг сайжруулах зэргээр хамтран ажиллаж, амьжиргаагаа дээшлүүлэх боломжийг малчдад олгож байна.

Малчид бэлчээр, уст цэг, хужир мараагаа хот айл, саахалтаараа дундаа эзэмшиж, хамтран ашиглаж ирсэн уламжлалтай.

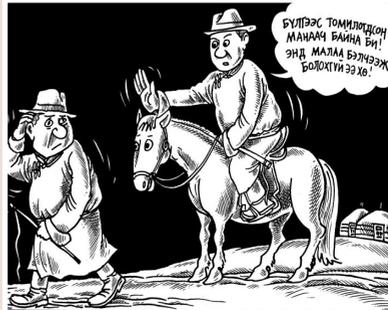
МАЛЧИД ХАМТАРЧ АЖИЛЛАХЫН ДАВУУ ТАЛ

1) Бэлчээр ашиглалт

Араар ирээд идчихдэг тул өвөлжөөнөөсөө холдож нүүж чадахаа байсан. Жил тойрон ашиглаж талхалснаас ирэх өвөл онд орох эсэх нь эрсдэлтэй болдог.



Хамтарч ажиллаж байгаагийн ачаар цөөн малтай нэг өрхөө манаачаар үлдээж, бусад нь отор хийж малаа таргалуулан онд сайн орно.



2) Малын хариулга

Алсын сайхан бэлчээр байвч хүн хүч хүрэхгүйгээс ашиглах боломж бага.



Нөхөрлөлөөрөө зохион байгуулж, залуусаа алсын оторт гарган малаа таргалуулж, ашиг шимийг нь хүртэнэ.



5) Сүүгээ борлуулах

Айл бүр 40-ийн бидоноор сүүгээ зөөвөл тээврийн зардал нэмэгдэж ашиг орлого багасна.



Нөхөрлөлөөрөө нийлж бага оврын ачааны машинаар зөөвөл тээврийн зардлаа хэмнэж, түүнийгээ өөр ашигтай зүйлд зарна.



6) Ган, зудын эрсдэлтэй тэмцэх

Өрх өрхөөрөө амиа хоохойлсноор байгалийн гамшгийн өмнө сөхөрнө.



Нөхөрлөлөөрөө хамтран өвөлжилтийн бэлтгэлээ сайтар ханган онд мэнд орно.



7) МАА-н бус үйлдвэр, үйлчилгээ эрхлэх

Өрх, өрхөөрөө тав арван малаа хараад завтай хүн олддоггүй.



Нөхөрлөлөөрөө нийлж малаа хариулснаар төмс, хүнсний ногоо, оёдол, мужааны жижиг үйлдвэр, үйлчилгээ эрхэлж, ашиг орлогоо нэмэгдүүлнэ.



8) Газар бэлчээрээ хамгаалах

Өрх өрхөөрөө амиа хоохойлж суухын ар хударгаар амь зуулгын үндэс болсон бэлчээр тань уул уурхайн лиценз рүү гулссаар байна.



Нөхөрлөлөөрөө, багаараа, сумаараа нийлж хяналт тавьж чадвал хэн ч таны бэлчээрт халдаж чадахгүй.



Нөхөрлөлийн нийт гишүүд оролцон хамтын шийдвэр гаргаж, түүнийгээ хэрэгжүүлэх замаар л нөхөрлөлийн хөгжлийг хангаж, гишүүдийнхээ амьжиргаа, нийгмийн сайн сайхныг дээшлүүлж чадна.

ХӨГЖИЛ ГЭЖ ЮУ ВЭ?

1. Мэдлэг, чадвараа нэмэгдүүлэх
2. Байгаа нөөцийг үр ашигтай ашиглах
3. Нэмэлт нөөц татах гэсэн 3 аргаар хөгжилд хүрдэг.
Тухайлбал, “Байгалийн нөөцийн менежмент бүхий хамгаалалттай газар нутгийн сүлжээ” төслөөр:

1. Малчдын байгалийн нөөцийн хамтын менежментийг эрхлэх мэдлэг чадварыг дээшлүүлж
2. Байгалийн нөөцийг зохистой ашиглуулах гэрээ байгуулж
3. Шинээр бизнесийг дэмжих замаар нөхөрлөлийг дэмжих юм.

“Монголын өнөө болон хойч үеийнхний сайн сайхан амьдрах баталгаа-амьдралыг тэтгэх тогтолцоог найдвартай хамгаалж, тогтвортой хөгжихийг **ногоон хөгжил**” гэнэ⁴. Энэ утгаар нь авч үзвэл **ногоон хөгжлийг тогтвортой хөгжил** гэж ойлгож болох юм.

Байгальдаа ээлтэй, хүндээ ээлтэй, хойч үеийнхнийхээ ашиг сонирхолыг хохироолгүй хөгжихийг тогтвортой хөгжил гэнэ.

Тогтвортой хөгжил нь дараах гурван зорилгыг өмнөө тавьдаг. Үүнд:

- Эдийн засгийн зорилт - малчдын орлогыг тогтвортой өсгөх, эрсдэлээс хамгаалах

⁴Т.Чулуун “Ногоон хөгжил-Хэмнэлттэй амьдралын хэв маяг” 2013

- Нийгмийн зорилт - нөөц, орлогыг тэгш хуваарилах, ядуурлыг бууруулах /чинээлэг малчид хэд хэдэн өвөлжөөтэй, ядуу малчид өөрийн өвөлжөөгүй байх нь тэгш бус/
- Байгаль орчны зорилт: байгаль, газар, бэлчээрээ доройтуулахгүй байх, хойч үедээ өвлүүлж үлдээх

Тогтвортой хөгжил бүхий нөхөрлөлийн амьдрах орчин ямар байдаг вэ?

- Аюулгүй
- Цэцэглэн хөгжсөн
- Нийт гишүүдийнхээ оролцоон дээр тулгуурлан үйл ажиллагаагаа төлөвлөж хэрэгжүүлдэг
- Гишүүддээ ажил эрхэлж орлого олох, үйлчилгээ хүртэх, амьдралын хэв маягаа өөрсдөө сонгох боломжоор нь хангаж чаддаг байна.

Хэрхэн хамтран хөгжилд хүрэх вэ?

Хөгжил нь ардчилсан нийгмийн дараах суурь зарчим дээр суурилдаг. Үүнд:

1. Өөрийнхөө амьдралд нөлөө үзүүлэх аливаа шийдвэр гарахад хүн бүр оролцох эрхтэй
2. Өөрийн амьдралын хүссэн орчноо бусдын эрх ашгийг хохироохгүйгээр байгуулах эрхтэй
3. Гаднаас тулган хүлээлгэсэн зүйлийг хүлээж авахгүй байх эрхтэй
4. Нөхөрлөлийн доторх гишүүдийн харилцаа эрчимтэй байх нь хүний хөгжлийг түргэтгэх нэн чухал арга.

Хамтарч ажиллая гэвэл дараах зүйлийг гишүүн бүр мөрдлөг болгох учиртай. Үүнд:

1. Нийтээрээ дагаж мөрдвөл зохих дүрэмтэй, түүндээ зохицуулж тодорхой журам гаргаж мөрдөж байх (Хавсралт 2)
2. Нөхөрөлийн нийтлэг зорилго, эрх ашгийг амин хувийн эрх ашгаас дээгүүр тавих. Нөхөрлөлөөрөө шийдээд бэлчээрээ чөлөөлж байхад ганцаараа сугарч үлдэхгүй байх.
3. Цөөн тооны, хэрэгжих боломжтой, тодорхой зорилго тавьж ажиллах
4. Гишүүдийн тэгш оролцоог хангах. Шийдвэр гарсны дараа биш харин шийдвэр гаргах шатан дахь оролцоо нь жинхэнэ оролцоо байдаг. Гарч байгаа эерэг, сөрөг саналын аль алиныг нь сонсож, харгалзана гэсэн үг. Ингэж чадаагүй нөхөрлөлийн дотоод зөрчил нь нэмэгдэн гишүүдийнхээ итгэлийг алдан задардаг.
5. Аливаа зөрчил маргааныг нөхөрлөлийн нийтлэг эрх ашигт нийцүүлэн эв зүйгээр шийдвэрлэх
6. Амжилт, ололтоо ил тод тайлагнах, хамтран тэмдэглэх
7. Ажлаа хамтран ярилцаж төлөвлөхөд их цаг зарах. Хамтран ярилцах нь хамт олон бүрдүүлэх хамгийн чухал хэрэгсэл. Нөхөрлөлөө уулзаж, ярилцах, цайлах, спорт, урлагийн арга хэмжээг хамтдаа тэмдэглэж байх нь чухал.
8. Нөхөрлөлийн гишүүдийн ашиг сонирхол, итгэл үнэмшил, мэдлэг чадвар, нийгмийн дотор эзлэх байр суурь олон янз. Энэ нь үзэл бодлын зөрөө, зөрчлийг бий болгодог ч олон ургальч үзлийг уралдуулах, хүмүүс бие биеэсээ суралцах суурь дэвсгэр болдгийг ойлгож, хүлээн зөвшөөрөх

9. Илүү үр дүнд хүрэхийн тулд түүнээс бага үнэ цэнэтэй зүйлийг золиослож, буулт хийж чаддаг байх. Ямар ч сайн нөхөрлөлийн гишүүд асуудал болгон дээр санал нийлээд байдаггүй. Иймээс харилцан буулт хийж сурах нь хэдийгээр санал зөрөлдөөнтэй ч хамтран ажиллаад байх боломжийг олгодог.
10. Асуудалд цогцоор хандах. Нөхөрлөлийн гишүүний амьдралын аль нэг хэсэгт гарах өөрчлөлт нь нийт нөхөрлөлийн хэмжээнд нөлөөлөх тул эерэг, сөрөг ямар нөлөө үзүүлэхийг дэнслэх шаардлагатай гэсэн үг. Үүнтэй адил нөхөрлөлийн үйл ажиллагаанд нөлөөлөгч гаднын байгууллага, хүмүүсийн (тухайлбал нутгийн захиргаа, сум дундын ойн анги бусад үйлчилгээ үзүүлэгчид гэх мэт) үйл ажиллагааг ч цогцоор авч үзэх шаардлагатай.
11. Шийдвэр зөв гаргахад суралцах. Нөхцөл байдлыг (бэрхшээл, боломж аль алиныг нь) үнэлж, асуудлыг шийдэх боломжит хувилбаруудыг судалж, зорилтоо тодорхойлж, эрэмбэлж байж хамгийн оновчтой шийдвэрийг олдог.
12. Бие биедээ хэт өндөр буюу өөв сэвгүй байх шаардлага тавих, хувийн ашиг оноо хайх, өширхөх, зожигрох, оноогдсон үүргээ хойш тавин залхуурах зэрэг хамт олон бүрдэхэд саад бологч зан үйлдлийг зогсоох
13. Үйл ажиллагаагаа байнга төлөвлөж хэрэгжүүлэх
14. Тэргүүн туршлагыг байнга эрэлхийлж, дэлгэрүүлэх
15. Ямар нэг тодорхой асуудлыг шийдэх гэсэн нэг удаагийн үйлдэл биш харин урт удаан хугацаанд тасралтгүй үргэлжлэх үйл явц тул цуцалтгүй хамтран ажиллах

Нөхөрлөлийн хөгжилд зайлсхийвэл зохих алдаанууд юу вэ?

Нөхөрлөлийн хөгжилд саад болох, тааламжгүй нөлөөлж болзошгүй дараах зүйлсээс зайлсхийх хэрэгтэй. Үүнд:

1. Бэрхшээлийн шалтгаантай нь биш, шинж тэмдэгтэй нь зууралдан цаг алдах

Тухайлбал, малын тоо бэлчээрийн даацаас хэтрэх нь бэлчээрийн талхлагдлын суурь шалтгаан болдог. Үүнийгээ засаагүй байж бэлчээрийг хамгаалах, нөхөн сэргээх арга хэмжээ авах нь үр дүн муутай буюу асуудлын шалтгаантай нь биш шинж тэмдэгтэй нь зууралдаж байгаагийн нэг жишээ юм.

2. Идэвхтэй цөөн гишүүд нь зүтгэсээр туйлдаж, цөхрөх

Нөхөрлөлийн ажлын голыг идэвхтэй цөөн гишүүд нугалаад бусад нь оролцохгүй байвал яваандаа нөхөрлөлийн ажил унтардаг.

3. Хэрэгжих боломжгүй зорилт тавих

Хэтэрхий том зорилт тавих, аль эсвэл тавьсан зорилтоо хэт богино хугацаанд гүйцэтгэх гэж зүтгэх нь буруу. Иймд тавьсан зорилт хэрэгжих боломжтой эсэхийг сайтар дэнслэх хэрэгтэй. Ер нь хөгжил огцом өөрчлөлт биш, аажим хувьсал маягаар явагддаг тул тэвчээр чухал.

4. Хоосон төлөвлөх

Хэдийгээр байгаа нөөцөө зөв зохион байгуулж, үр ашигтай ашиглахад төлөвлөгөө амин чухал боловч төлөвлөгөөнд их цаг алдах нь хүмүүсийн тэвчээрийг барж, эрч хүчийг нь бууруулдаг. Иймд тухайн төлөвлөсөн ажил хэрэгтэй гэдэгт итгэх хүмүүсийн итгэл алдраагүй дээр нь ажлаа эхлэх нь чухал. Зарим ажлыг төлөвлөж байх явцдаа ч эхлүүлж болдог.

НӨХӨРЛӨЛИЙН АХЛАГЧ ЮУ АНХААРАХ ВЭ?

Нөхөрлөлийн гишүүд хоорондоо итгэлцэж, сайн нөхөрлөл болж хөгжихөд нөхөрлөлийн ахлагч шийдвэрлэх үүрэг гүйцэтгэнэ. Юуны өмнө хамт олноос итгэл хүлээсэн удирдагчийн байр сууринаас асуудалд хандах, өөрийн биеэр манлайлан үлгэрлэж ажиллах шаардлагатай. Нөхөрлөлийн ахлагч дараах зүйлсийг байнга баримталж ажиллавал зохино. Үүнд:

1. Аливаа зүйлд нөхөрлөлөө төлөөлөх ахлагч нь нийт гишүүдийн итгэл үнэмшлээр дотроосоо сонгогдсон байх. Гишүүдээсээ бус гаднын нөлөөгөөр тавигдсан төлөөлөгч нөхөрлөлөө төлөөлж чадахгүй.
2. Нөхөрлөлийн ахлагч хүн хамт олныхоо дунд нэр хүндтэй, ажил амьдралын баялаг туршлагатай, ажигч гярхай, хүнтэй харьцаж сурсан, байнга шинийг эрэлхийлэгч, бусдаас суралцах авьяастай, бусдыг манлайлан зохион байгуулагч байх ёстой.
3. Нөхөрлөлийн ахлагч нь гишүүдийнхээ төлөө үнэнч шударга, зарчимч, ажил хэрэгч, хичээнгүй ажиллана.
4. Гишүүддээ зарчимч, шударга шаардлага тавихын зэрэгцээ хүнийг загнах, зэмлэхийг урьтал болгож болохгүй. Тухайн асуудлыг ойлгомжтой энгийн байдлаар тайлбарлаж, ойлгуулахыг хичээж ажиллана.
5. Нөхөрлөлийн гишүүдтэй харьцахдаа гишүүн бүрийн хийсэн ажлыг зөв үнэлж, аль болох урмаар дэмжих, тухайн хүний сайн тал дээр дулдуйдан ажиллах нь чадварлаг, удирдах арга барил сайтай ахлагчийн шинж.
6. Гишүүдийнхээ сонирхлыг татаж, “хөдөлгөж” чадахуйц нийтлэг хэрэгцээ, зорилтыг байнга олж, анхаарлыг нь хандуулж байх.

Нөхөрлөлийн хөгжил нь зөвхөн тухайн нөхөрлөлийн гишүүдийн эрх ашигт нийцээд зогсохгүй тухайн баг, сумын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн гол хөдөлгөгч хүч, түүний оршин тогтнох үндэс болно.

НӨХӨРЛӨЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТӨЛӨВЛӨЛТ

Нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг дараах үе шатаар төлөвлөж хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

1. Нөхөрлөлийн гишүүдийн амьжиргаанд тулгамдсан гол бэрхшээлтэй асуудлууд, түүнийг даван туулах арга зам буюу хөгжлийн зорилгоо тодорхойлно. Тулгамдсан асуудлаа тодорхойлохоос ажлаа эхэлдгийн учир гэвэл асуудал, бэрхшээлээ тодорхойлох нь тэдгээрийг шийдвэрлэх сонирхлыг төрүүлж, өдөөдөгтэй холбоотой.
2. Тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэх хувилбаруудыг хэлэлцэж, оновчтойг сонгон үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулна.
3. Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд оролцох шаардлагатай субъектууд (байгууллага, аж ахуй нэгж, албан тушаалтан, хувь хүн)-ийг тодорхойлж, төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх талаар тэдэнтэй түншлэлийн болон хамтын ажиллагааны харилцаа тогтооно.
4. Нөхөрлөлийн дотоод болон гадаад нөөц боломжийг ашиглан төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулна.
5. Хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны явц болон үр дүнд хяналт, үнэлгээ хийнэ.

Үйл ажиллагааны төлөвлөлтийн бүдүүвч



Төлөвлөгөөгөө хамтран хэрэгжүүлнэ

Тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх нэг арга зам нь нөхөрлөлийн гишүүд асуудлаа хамтран хэлэлцэж, үйл ажиллагаагаа төлөвлөж хэрэгжүүлэх явдал юм. Үйл ажиллагаагаа төлөвлөн хэрэгжүүлэх арга замыг үлгэрчилсэн загвараар харуулсныг анхааралтай судлан ойлгож, жишиг авч ажиллахыг зөвлөж байна.

“Дун хаан” нөхөрлөл

“Дун хаан” нөхөрлөл нь 2010 онд байгуулагдсан. Дорнод аймгийн Баян-Уул сумын ИТХ-ын 2010 оны 09-р сарын 17-ны өдрийн 30 тоот тогтоолоор 3647 га ойн санг гэрээгээр эзэмшиж байна.

Нөхөрлөлийн зорилго:

Нутаглаж буй газрынхаа ургамал, ус, ой, ан амьтныг хамгаалж, зүй зохистой ашиглан, бэлчээрийн тогтвортой менежментийг хэрэгжүүлэн, байгаль орчинд халгүйгээр аж төрж, эдийн засаг, нийгмийн асуудлаа хамтран шийдвэрлэх, амьжиргаагаа дээшлүүлэхэд оршино.

Бүтэц зохион байгуулалт, хяналтын тогтолцоо

Нөхөрлөл нь 7 өрхийн 25 гишүүнтэйгээр үйл ажиллагаагаа явуулдаг. Нөхөрлөлийн эрх барих байгууллага нь бүх гишүүдийн хурал. Нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг хамт олноос сонгогдсон ахлагч зохицуулна. Нөхөрлөлийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих зөвлөл нь 3 хүний бүрэлдэхүүнтэй байна.

Нөхөрлөлийн эзэмшлийн ойн менежментийн төлөвлөгөө

Менежментийн төлөвлөгөө нь агуулга бүтцийн хувьд ерөнхий хэсэг, ойн менежментийн төлөвлөгөөний зорилго ба зорилтууд, ойн менежментийн үйл ажиллагаа, нөхөрлөлийн дотоод зохион байгуулалт, байгаль хамгаалах чиглэлээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны хөтөлбөр гэсэн үндсэн хэсгээс бүрдэнэ.

ӨӨРИЙГӨӨ ШАЛГАХ АСУУЛТУУД:

1. Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл гэж юу вэ?
2. Нөхөрлөлийн гишүүн хэн байх вэ?
3. Нөхөрлөл нь сумын Засаг даргатай гэрээ байгуулахад ямар баримт бичгүүдийг бүрдүүлэх вэ?
4. Хамтарч ажиллахад гишүүн бүрийн мөрдөх зүйлүүдийг нэрлэнэ үү?
5. Нөхөрлөлийн хөгжилд зайлсхийвэл зохих алдаанууд юу байна?
6. Нөхөрлөлийн ахлагчийн баримтлах зүйлүүд юу байна?
7. Нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг төлөвлөх үе шатыг нэрлэнэ үү?

ХАВСРААТ 1

БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН НӨХӨРЛӨЛИЙН БҮХ ГИШҮҮДИЙН ХУРАЛ ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ЗӨВЛӨМЖ

Байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн нөхөрлөл (цаашид нөхөрлөл гэх)-ийн бүх гишүүдийн хурал (цаашид хурал гэх) нь нөхөрлөлийн гишүүдийн хамтын ажил үйл ажиллагаатай холбоотой асуудлыг шийдвэрлэх, төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, биелэлтэд үнэлэлт, дүгнэлт өгөх хамгийн гол арга хэмжээ болно. Нөхөрлөл үйл ажиллагаа явуулж байна, хамтын шийдвэр гаргаж байна гэдгийг харуулах гол үзүүлэлт нь нөхөрлөлийн бүх гишүүдийн хурал юм. Хурлыг дараах зарчмаар явуулж болох юм. Хурлыг өөрийн нөхөрлөлийн онцлогт тааруулан зохион байгуулж болно.

Хурлаар нөхөрлөлийнхөө нэрийг албан ёсоор тогтоох, нөхөрлөлийн дүрэм, үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэхтэй холбогдох журам батлах, нөхөрлөлийн ахлагчаа сонгох зэрэг үндсэн асуудлаа шийдвэрлэх хэрэгтэй.

Хурлын тэмдэглэлээ зохих журмын дагуу бүрэн хөтөлж, баталгаажуулсан байх нь нөхөрлөл байгуулагдсан, ажиллаж байгаагийн баталгаа болдог.

Хурлын хэлбэр: Хурал хийх нөхцөл шаардлага, хэлэлцэн шийдвэрлэх асуудлын онцлогоос хамаарч хурлыг дараах хэлбэрээр зохион байгуулж болно.

❖ **Ээлжит хурал:**

- Нөхөрлөлийн үйл ажиллагаатай холбоотой төлөвлөсөн асуудлууд
- Цаг үеийн асуудлууд
- Бусад асуудлууд

❖ **Ээлжит бус хурал:**

- Цаг үеийн ба ажлын шаардлагаар яаралтай шийдвэрлэх асуудлууд

❖ **Тайлангийн хурал:**

- Нөхөрлөлөөс хэрэгжүүлсэн хагас ба бүтэн жилийн ажлын тайлан
- Нөхөрлөлийн дундын сан, бусад эх үүсвэрийг бүрдүүлсэн, зарцуулсан мэдээлэл
- Ахлагч сонгох

Хурлыг зохион байгуулах ерөнхий дэс дараалал

1. Хурлын бэлтгэл хангах:

- Хурлаар хэлэлцэх асуудлыг төлөвлөх
- Өмнөх хурлын шийдвэрийн гүйцэтгэлийн тухай мэдээлэл бэлтгэх
- Хурлаар хэлэлцэх, шийдвэрлэх асуудлыг бэлтгэх
- Хурлаас гарах шийдвэрийн төсөл бэлтгэх
- Хурлын товыг тогтоох

2. Хурлын тов, зар хүргэх, хүргүүлэх

- Заавал оролцох гишүүд, хүмүүст тусгай зар хүргэх, урих
- Нөхөрлөлийн гишүүдэд хурлын зар хүргэх

Хурлын тов, зар

1. Хурал хийх газар
2. Хурал хийх хугацаа /он.сар.өдөр. цаг/
3. Хэлэлцэх асуудлын талаар товч танилцуулга
4. Шаардлагатай бол хурлаас гарах шийдвэрийн төсөл

3. Хуралд оролцогчдын ирц, саналын эрхийг хангах:

Нөхөрлөлийн гишүүн бүрт саналын эрх олгоно. Жендерийн тэгш байдал (эмэгтэйчүүдийг түлхүү оролцуулах зарчим)-г хангах зорилгоор хуралд эмэгтэйчүүдийг түлхүү оролцуулахад нөхөрлөлийн ахлагч , гишүүд анхаарна.

Хуралд оролцогчдын ирцийг тооцож, хувиар гаргах

Ирвэл зохих нийт гишүүдийн тоо	8
Хуралд бэлэн ирсэн	5
Хуралд ирсэн эмэгтэй гишүүдийн тоо	2
Төлөөлөн ирсэн	0
Өвчтэй, чөлөөтэй	2
Тасалсан	1
Хуралд ирснээр тооцох	5

Ирцийн хувь ($5 : 8 \times 100\% = 62.5\%$) байхад ердийн олонх бүрдсэн гэж үзэх, улмаар хурал хийх боломжтой гэж үзнэ. Хурлаар хэлэлцэх асуудал, гарах шийдвэрт холбогдох хүнийг хуралд заавал оролцуулна.

Хурал эхлэх:

- Нөхөрлөлийн ахлагч хурлыг нээнэ
- Хурлын ирцийг мэдээлж, дүрмээр заасан хувьд хүрсэн бол хурлаа эхлүүлэх

4. Хурлын тэргүүлэгчдийг сонгох

- Хуралд оролцогчдоос илээр санал гарган хурлын тэргүүлэгчдээр 3-аас доошгүй хүн сонгох

5. Хурлын дэг, хэлэлцэх асуудлаа батлах

- Хурлын тэргүүлэгчдээс хурлын дэгийг танилцуулж батлуулах

6. Баталсан дэгийн дагуу хурлаа явуулах

7. Хурлын дэг (жилийн эцсийн хурлынхаар авсан жишээ):

1. Нөхөрлөлийн 2014 оны тайлан
Илтгэгч - нөхөрлөлийн ахлагч Р.Дорж 20 минут
2. Нөхөрлөлийн 2015 онд хийх ажлын төлөвлөгөө
Илтгэгч. - гишүүн Н.Чүлтэм 5 минут
3. Хэлэлцэж байгаа асуудалтай холбогдуулан асуулт, хариулт
4. Санал, дүгнэлт: хүн бүр 3 минут
5. Хурлаас гарах шийдвэрийг хэлэлцүүлэх

8. Асуулт, хариулт

- Хэлэлцсэн асуудлын дагуу хуралд оролцогчид асуулт тавьж хариулт авах

9. Санал, дүгнэлт

- Хэлэлцсэн асуудлаар хуралд оролцогчдын санал дүгнэлтийг сонсох

10. Хурлаас гарах шийдвэрийг хэлэлцүүлэх

- Шийдвэрийн талаар хуралд оролцогчдоос санал гаргах

11. Шийдвэрээ батлуулах

Илээр санал хурааж, дийлэнх олонх дэмжсэнээр хурлаас гаргах шийдвэр батлагдана. Батлагдсан шийдвэрийг хурлын тэмдэглэл буюу хурлын тогтоолд тусгана.

12. Хурал хаах

- Хурлын тэргүүлэгчдээс хурал дууссаныг албан ёсоор мэдэгдэж хаана.

Хурлын тэргүүлэгчдээс нэг хүн хурлын тэмдэглэл хөтөлнө. Үүнд:

- Нөхөрлөлийн нэр, хурал хийсэн он, сар, өдөр бичигдэнэ.
- Хурал хийсэн газрын нэр, хурал эхэлсэн цаг хугацаа \ цаг, минут \
- Хуралд оролцогчдын нэрсийн жагсаалт
- Хурлын тэргүүлэгчээр хэн хэнийг сонгож, хэн хурал даргалагчаар ажилласан тухай тэмдэглэл
- Хурлаар хэлэлцэх асуудлуудын товч агуулга.
- Хэлэлцсэн асуудал холбоотой асуулт, хариулт, хүн бүрээр
- Хэлэлцсэн асуудалтай холбогдон гарсан санал дүгнэлт, хүн бүрээр
- Хурлаас баталсан шийдвэрийг хэрэгжүүлэх хугацаа, хариуцах эзэн

Хурал дууссан хугацаа, хурлын тэмдэглэл хөтөлсөн болон хянасан хүн гарын үсгээ зурж нөхөрлөлийн хурлын материалд хавсаргана.

ХАВСРААЛ 2

“.....” нөхөрлөлийн
бүх гишүүдийн 201.. оны .. сарын ..-ний
өдрийн хурлаар хэлэлцэн батлав.

БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН “.....” НӨХӨРЛӨЛИЙН ДҮРЭМ

НЭГ. НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1.1. Нөхөрлөлийн оноосон нэр:

1.2. Байршил: тус нөхөрлөл нь аймгийн
сумын багийн нутаг дэвсгэрт байрлана.

1.3. Нөхөрлөлийн үүсгэн байгуулалт: Монгол Улсын
Иргэний хууль болон Байгаль орчныг хамгаалах тухай
хуулийн 3 дугаар зүйлийн 8 дахь хэсгийг үндэс болгон
иргэд сайн дураараа нэгдэж, байгалийн нөөцийн
хамтын менежментийн нөхөрлөл (цаашид энэ дүрэмд
«нөхөрлөл» гэнэ)-ийг байгуулав. Нөхөрлөлийг анх
үүсгэн байгуулагчдын бүртгэл, хурлын тэмдэглэлийг
хавсаргав.

1. 4. Нөхөрлөлийн зорилго

Монгол дагуурын хялганат хээрийн экосистемийг
хадгалах, монгол тарвагыг тодорхой нөхцөл, болзол
бүхий гэрээний үндсэн дээр эзэмшиж хамгаалах, өсгөн
үржүүлэх, нөөцийг урт хугацаанд тогтвортой ашиглахад
нөхөрлөлийн зорилго оршино.

1.5. Нөхөрлөлийн үйл ажиллагаа

- 1.5.1. Монгол тарвагыг хамгаалах, сэргээн нутагшуулах төсөл арга хэмжээг мэргэжлийн байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлэх
- 1.5.2. Нөхөрлөлийн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулж мөрдөн ажиллах
- 1.5.3. Хариуцсан нутаг дэвсгэртээ хууль бус антай тэмцэх, эргүүл шалгалтын ажлыг зохион байгуулах
- 1.5.4. Монгол тарвагыг хамгаалах, өсгөн үржүүлэх чиглэлээр нутгийн иргэдийн дунд мэдээлэл, сурталчилгаа хийх
- 1.5.5. Ажиглалт, мониторингийн дэвтэрийг тогтмол хөтлөх
- 1.5.6. Нөхөрлөлийн гишүүдийг идэвхтэн байгаль хамгаалагчаар ажиллуулах
- 1.5.7. Нөхөрлөлийн байгалийн нөөцийн менежментийн талаарх тайланг жил бүр гаргаж, сум, багийн нийтийн Хуралд таницуулах
- 1.5.8. Төсөл хөтөлбөр, бусад байгууллагаас зохион байгуулах ажил, сургалтад нөхөрлөлийн гишүүдийг хамруулах, гишүүдийн мэдлэг, чадавхийг дээшлүүлэх
- 1.5.9. Гишүүдийн малын үүлдэрлэг чанар, ашиг шимийг сайжруулах, эрүүл мэндийг хамгаалах
- 1.5.10. Мал аж ахуйн гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг ашигтай зах зээлд хамтран борлуулах
- 1.5.11. Өвс тэжээл бэлтгэх, хашаа саравч, бууц засварлах зэрэг мал аж ахуйн ажлыг хамтран хийх

- 1.5.12. Нөхөрлөлийн гишүүдийг ажлын байраар хангах, орлого нэмэгдүүлэх бусад үйл ажиллагааг эрхлэх
- 1.5.13. Нөхөрлөлийн зорилгыг хэрэгжүүлэхэд орон нутгийн захиргааны байгууллага, хөрш малчид, хувийн болон иргэний нийгмийн байгууллагуудтай үр ашигтай хамтран ажиллах

ХОЁР. БҮТЭЦ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ, ХЯНАЛТЫН ТОГТОЛЦОО

- 2.1. Удирдлага ба шийдвэр гаргалт
 - 2.1.1. Нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг хамтын удирдлагын зарчимд тулгуурлан зохион байгуулна.
 - 2.1.2. Нөхөрлөлийн эрх барих байгууллага нь бүх гишүүдийн хурал байна. Бүх гишүүдийн хурлаар дараах асуудлыг хэлэлцэж, шийдвэрлэнэ. Үүнд:
 - 2.1.2.1. Энэхүү дүрмийн дагуу нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлэх
 - 2.1.2.2. Нөхөрлөлийн дүрэмд нэмэлт өөрчлөлт оруулах
 - 2.1.2.3. Нөхөрлөлийн удирдах зөвлөлийг сонгох, бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах
 - 2.1.2.4. Нөхөрлөлийн ахлагчийг сонгох, чөлөөлөх
 - 2.1.2.5. Нөхөрлөлийн ахлагч, нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг хэлэлцэж, үнэлэлт дүгнэлт өгөх
 - 2.1.2.6. Дундын сангийн хөрөнгийг захиран зарцуулах нөхцөл, журмыг тогтоох
 - 2.1.2.7. Нөхөрлөлийн менежментийн төлөвлөгөөг хэлэлцэж батлах

- 2.1.3. Бүх гишүүдийн хурлыг жилд нэгээс доошгүй удаа хуралдуулна.
- 2.1.4. Бүх гишүүдийн хурлын ирц гишүүдийн 51.0% оролцсоноор хүчин төгөлдөр болно.
- 2.1.5. Бүх гишүүдийн хурлыг нөхөрлөлийн ахлагч, эсвэл гишүүдийн саналаар аль нэг гишүүн даргалан хуралдана.
- 2.1.6. Бүх гишүүдийн хурлын шийдвэрийг хуралд оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар батлах бөгөөд энэхүү шийдвэрийг бүх гишүүд даган биелүүлэх үүрэгтэй.
- 2.1.7. Бүх гишүүдийн хурлын шийдвэрийг энэхүү дүрэмд тухайлан зааснаас бусад тохиолдолд хуралд оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар гаргана.
- 2.1.8. Бүх гишүүдийн хурлаар шийдвэрлэх асуудлаар гишүүн сонирхлын зөрчилтэй байвал тухайн гишүүн энэ тухайгаа тайлбарлаж, санал хураалтад оролцохгүй байж болно. Хэрэв хэлэлцэж буй юм уу шийдвэрлэх асуудлаар хурал даргалагч сонирхлын зөрчилтэй байвал тэргүүлэгчдийн аль нэг нь хурлыг даргална.
- 2.1.9. Бүх гишүүдийн хурал шийдвэрээ хурлын тэмдэглэлд тусгах ба хурлын тэргүүлэгчид гарын үсгээ зурснаар баталгаажна.
- 2.1.10. Нөхөрлөл нь тэмдэг, хэвлэмэл хуудас, банкинд данстай байна.

2.2. Удирдах болон хяналтын зөвлөл

- 2.2.1. Удирдах зөвлөл нь дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:
 - 2.2.1.1. Нөхөрлөлийн менежментийн болон санхүүгийн төлөвлөгөөний төслийг боловсруулж, хэрэгжилтийг зохион байгуулах.

- 2.2.1.2. Хяналтын зөвлөлийг томилох, өөрчлөх.
 - 2.2.1.3. Нөхөрлөлийн үйл ажиллагааны тайланг бэлтгэж бүх гишүүдийн хурлаар хэлэлцүүлэх.
 - 2.2.1.4. Нөхөрлөл байгуулсан гишүүдийн хамтран ажиллах гэрээг бичгээр байгуулах
 - 2.2.1.5. Удирдах зөвлөл 3 жилийн хугацаатай сонгогдож, 5 гишүүнтэй байна.
 - 2.2.1.6. Удирдах зөвлөл улирал тутам хуралдаж нөхөрлөлийн менежментийн болон санхүүгийн төлөвлөгөөний биелэлтийн явцад хяналт шинжилгээ хийх.
 - 2.2.1.7. Нөхөрлөлийн дундын санд хөрөнгө бүрдүүлэх ажлын зохион байгуулах
 - 2.2.1.8. Удирдах зөвлөлийн хурал гишүүдийн 60-аас доошгүй хувь оролцсон тохиолдолд хүчинтэйд тооцогдоно. Хурлын тэмдэглэлийг хөтөлнө.
- 2.2.2. Хяналтын зөвлөл дараах эрхийг хэрэгжүүлнэ:
- 2.2.2.1. Нөхөрлөлийн дотоод ажил, бичиг хэргийн хөтлөлтийг шалгах.
 - 2.2.2.2. Нөхөрлөлийн дундын сангийн хөрөнгө бүрдүүлэлт, зарцуулалтыг хянах.
 - 2.2.2.3. Нөхөрлөлийн дүрэм, хурлын шийдвэрийн хэрэгжилтийг шалгаж үр дүнг бүх гишүүдийн хуралд танилцуулж шийдвэр гаргуулах
 - 2.2.2.4. Хяналтын зөвлөлийг 2 жилийн хугацаатай сонгоно.
 - 2.2.2.5. Хяналтын зөвлөл нь 3 хүний бүрэлдэхүүнтэй байна.

2.3. Нөхөрлөлийн ахлагчийн эрх

- 2.3.1. Бүх гишүүдийн хурлын чөлөөт цагт нөхөрлөлийн үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулах
- 2.3.2. Бүх гишүүдийн хурлаас тогтоосон чиглэл, шийдвэр, энэхүү дурмээр олгогдсон эрх хэмжээний хүрээнд нөхөрлөлийг төлөөлж бусад байгууллага, хувь хүнтэй гэрээ, хэлцэл байгуулах, төсөл хөтөлбөртэй хамтран ажиллах талаар шийдвэр гаргах

ГУРАВ. НӨХӨРЛӨЛИЙН ҮНДСЭН ЭРХ, ҮҮРЭГ, ХАРИУЦЛАГА

3.1. Нөхөрлөлийн үндсэн эрх

- 3.1.1. Дүрэмд заасан зорилго, үйл ажиллагааг мөрдөгдөж буй хууль тогтоомжийн хүрээнд бие даан буюу бусад байгууллагатай хамтран хэрэгжүүлнэ.

3.2. Нөхөрлөлийн үндсэн үүрэг

- 3.2.1. Нөхөрлөл өөрийн үйл ажиллагаандаа байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн зарчмыг удирдлага болгон сумын Засаг даргатай байгуулсан гэрээ, хэлцэлийг биелүүлэн ажиллана.

3.3. Нөхөрлөлийн хариуцлага

- 3.3.1. Нөхөрлөл нь үйл ажиллагааныхаа улмаас байгаль орчин болон байгалийн нөөцөд хохирол учруулсан бол нөхөн төлбөр төлөх бөгөөд нөхөн төлбөрийг Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлд заасан Байгаль хамгаалах санд оруулна.

ДӨРӨВ. НӨХӨРЛӨЛИЙН ГИШҮҮНЧЛЭЛ, ЭРХ ҮҮРЭГ

- 4.1. Нөхөрлөлийн гишүүн нь 18 нас хүрсэн, тухайн суманд байнга оршин суугч Монгол Улсын иргэн байна.
- 4.2. Нөхөрлөлийн гишүүний эрх
 - 4.2.1. Нөхөрлөлөөс зохих үйлчилгээ, дэмжлэг авах
 - 4.2.2. Бүх гишүүдийн ээлжит бус хурлыг зарлан хуралдуулах тухай санал гаргах
 - 4.2.3. Бүх гишүүдийн хурлын тэмдэглэл, бусад гэрээ хэлцэлтэй танилцах
 - 4.2.4. Нөхөрлөл ба түүний гишүүний хооронд маргаантай асуудал гарсан тохиолдолд бүх гишүүдийн хурлаар шийдвэрлүүлнэ.
- 4.3 Гишүүний үүрэг
 - 4.3.1. Нөхөрлөлийнхөө нийтлэг ашиг сонирхлыг хамгаалах
 - 4.3.2. Нөхөрлөлийн дүрэм, бүх гишүүдийн хурлын шийдвэрийг дагаж мөрдөх
 - 4.3.3. Дундын санд оруулах хувь хөрөнгөө хугацаанд нь бүрэн нийлүүлэх
 - 4.3.4. Нөхөрлөлийн болон бусад гишүүдийн өмнө гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх

ТАВ. НӨХӨРЛӨЛИЙН ГИШҮҮНЭЭР ЭЛСЭХ, ГАРАХ

- 5.1. 18 нас хүрсэн тухайн суманд байнга оршин суудаг Монгол Улсын иргэнийг гишүүнээр элсүүлнэ. Хүсэлт гаргасан иргэн нь гишүүн болохоосоо өмнө энэхүү дүрэмтэй танилцаж, зөвшөөрсөн тухай бичгээр үйлдсэн баталгаа гаргана.

- 5.2. Гишүүн элсүүлэх асуудлыг бүх гишүүдийн хурлаар хэлэлцэн шийдвэрлэнэ.
- 5.3. Гишүүнээс гарах тухай хүсэлтээ бичгээр нөхөрлөлийн ахлагчид уламжилна. Гишүүнээс гарах хүсэлтийг бүх гишүүдийн хурлаар хэлэлцэн шийдвэрлэнэ.
- 5.4. Нөхөрлөлөөс гарах гишүүн нь нөхөрлөлийн гишүүн байх хугацаанд ноогдох аливаа үүрэг, өр, зээлээ бүрэн барагдуулсан байна.

ЗУРГАА. НӨХӨРЛӨЛИЙН ДУНДЫН САНГИЙН ХӨРӨНГӨ

Нөхөрлөл “Нөхөрлөлийн дундын сан” байгуулж болно. Сангийн бүртгэл тооцоог хурлаас нэг гишүүнийг томилон хариуцуулна.

ДОЛОО. НӨХӨРЛӨЛТЭЙ БАЙГУУЛСАН ГЭРЭЭГ ЦУЦЛАХ

- 7.1. Нөхөрлөлийн байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн чиглэлээр явуулах үйл ажиллагааг дараах тохиолдолд тухайн сумын Засаг дарга зогсоож, гэрээг цуцална:
 - 7.1.1. Нөхөрлөлийн байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн чиглэлээр явуулах үйл ажиллагааг зогсоох тухай багийн иргэдийн Нийтийн Хурлын санал, сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын шийдвэр гарсан.
 - 7.1.2. Гэрээгээр хүлээсэн үүргээ удаадараа биелүүлээгүй, гэрээ байгуулснаас хойш зургаан сар байгалийн нөөцийн хамтын менежментийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулаагүй.
 - 7.1.3. Бүх гишүүдийн хурлаар нөхөрлөлийн байгалийн нөөцийн хамтын менежмент явуулах үйл ажиллагааг зогсоох тухай шийдвэр гарсан.

ХАВСРААТ 3

“.....” нөхөрлөлийн
бүх гишүүдийн 201 .. оны .. сарын ..-ний
өдрийн хурлаар хэлэлцэн батлав.

НӨХӨРЛӨЛИЙН ДУНДЫН САНГИЙН ЖУРАМ

Нийтлэг үндэслэл: Энэхүү журам нь нөхөрлөлийн дундын санг бүрдүүлэх, зарцуулах үйл ажиллагааг зохицуулна.

1. Нөхөрлөлийн дундын санг бүрдүүлэх хөрөнгийн эх үүсвэр

1.1 Нөхөрлөлийн дундын сангийн хөрөнгө дараахь эх үүсвэрээс бүрдэнэ:

- 1.1.1. Гишүүдээс нийлүүлсэн хувь хөрөнгө
- 1.1.2. Дундын сангийн зээлийн хүү
- 1.1.3. Бэлэглэсэн, хандивласан, тусламж үзүүлсэн хөрөнгө
- 1.1.4. Нөхөрлөлийн эд хөрөнгийн ашиглалтын түрээс
- 1.1.5. Үйлдвэрлэл, үйлчилгээ явуулсан орлогын мөнгөн дүнгийн тодорхой хувь
- 1.1.6. Төсөл, хөтөлбөрийн үйл ажиллагаа хэрэгжүүлсний дүнд бий болсон дундын хөрөнгө
- 1.1.7. Зээл авч ашигласны үр дүнд бий болсон дундын хөрөнгө.

2. Гишүүний оролцооны хувь хөрөнгө

- 2.1. Нөхөрлөлийн гишүүнээр элссэнээр гишүүн нь нөхөрлөлийн дундын сангийн эд хөрөнгийн зохих хувийн өмчлөгч болох эрх, үүрэг үүснэ.
- 2.2. Нөхөрлөлийн гишүүн бүр дундын санд төгрөгийн хувь хөрөнгө заавал оруулна.

- 2.3. Гишүүн бүр дундын санд нийлүүлэх хувь хөрөнгийг шууд нийлүүлнэ
 - 2.4. Нэг гишүүний дундын санд оруулж болох нэмэлт хувь хөрөнгийн хэмжээ нийт хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хувиас хэтэрч болохгүй
 - 2.5. Гишүүний нийлүүлсэн хувь хөрөнгийн нийт дүн нь дундын сангийн хөрөнгөөс түүнд оногдох хэмжээг тодорхойлно
 - 2.6. Гишүүнээс дундын санд хувь нийлүүлсэн биет хөрөнгө болон ажил үйлчилгээг тухайн орон нутгийн тэр үеийн зах зээлийн үнээр үнэлнэ.
- 3. Дундын сангийн хөрөнгийн бүртгэл**
- 3.1. Бүх гишүүдийн хурлаар томилогдсон нэг гишүүн 1-2 жилийн хугацаанд дундын сангийн бүртгэлийг хөтөлж хариуцна.
 - 3.2. Дундын сангийн бүртгэлийг хариуцсан хүний ажиллах хугацаа дуусахад нөхөрлөлөөс томилогдсон ажил хүлээлцэх комисс дараагийн хүнд санг албан ёсоор хүлээлцэн өгнө.
 - 3.3. Нөхөрлөлийн өмчлөл дэх бусад хөрөнгө нь үйл ажиллагааны явцад авсан зээл болон бусад эх үүсвэрээс бий болсон учир түүнийг нөхөрлөл тарах, татан буугдах хүртэл гишүүдэд хуваарилан давхар бүртгэхгүй
 - 3.4. Нөхөрлөлийн дундын сангийн хөрөнгө нь бүртгэлтэй байх бөгөөд түүнийг гишүүн тус бүрийн нэр дээр хуваарилан дараах байдлаар давхар бүртгэнэ:
 - 3.4.1. Гишүүний нийлүүлсэн хувь хөрөнгийг үнийн дүнгээр болон биет байдлаар
 - 3.4.2. Бэлэглэсэн, хандивласан хөрөнгийг гишүүдэд тэнцүү хуваасан үнийн дүнгээр

3.4.3. Нөхөрлөлийн мөнгөн хөрөнгийг банкинд дахь нөхөрлөлийн дансанд хадгална.

4. Дундын сангийн хөрөнгийг захиран зарцуулах

Бүх гишүүдийн хурлын шийдвэрээр дундын сангийн хөрөнгийг дараах үйл ажиллагаанд зарцуулна. Үүнд:

- 4.1. Байгалийн нөөцийг хамгаалах, нөхөн сэргээх, тогтвортой ашиглах
- 4.2. Бэлчээрийг урт хугацааны гэрээгээр зөв зохистой хамтран ашиглах, хамгаалах, нөхөн сэргээх
- 4.3. Нөхөрлөлийн менежментийн төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлэх
- 4.4. Төсөл хөтөлбөр, бусад байгууллагаас зохион байгуулах ажил, сургалтад гишүүдийг хамруулах, гишүүдийн мэдлэг, чадавхийг дээшлүүлэх
- 4.5. Гэрээгээр ашиглаж буй бэлчээрт байгаа гүн өрмийн худгийг ашиглах, хамгаалах, засварлах
- 4.6. Гишүүдийнхээ мал аж ахуйн үүлдэрлэг чанар, ашиг шимийг сайжруулах
- 4.7. Малын эрүүл мэндийг хамгаалах
- 4.8. Мал аж ахуйн гаралтай түүхий эдийг хамтран борлуулах
- 4.9. Хадлан тэжээл хамтран бэлтгэх, хашаа, хороо, саравч засварлах, бууц нөөцлөх
- 4.10. Нөхөрлөлийн гишүүдийг ажлын байраар хангах, орлого нэмэгдүүлэх бусад үйл ажиллагааг эрхлэх
- 4.11. Олон нийтийг хамарсан үйл ажиллагаа, түүнийг хамрах хүрээ, харилцааг өргөтгөх эх үүсвэрээр хангах
- 4.12. Байгалийн гамшгийн улмаас учирсан хохирлыг багасгах

4.13. Тэмдэглэлт үйл явдалд хөрөнгө гаргах

4.14. Гишүүддээ тусламж, дэмжлэг үзүүлэх

5. Дундын сангийн удирдлага, тайлагналт

5.1. Нөхөрлөлийн дундын сангийн үйл ажиллагааг нөхөрлөлийн ахлагч зохион байгуулна.

5.2. Сангийн хөрөнгийг бүрдүүлэх, захиран зарцуулах, бүртгэл хөтлөх, хяналт тавих, тайлагнахтай холбоотой асуудлыг нөхөрлөлийн хуралд оруулж хэлэлцүүлнэ.

6. Дундын сангийн хяналт, шалгалт

6.1. Хяналтын зөвлөл дундын сангийн үйл ажиллагаанд хяналт шалгалт хийнэ.

6.2. Дунд сангийн шалгалтын дүнг шаардлагатай гэж үзвэл бүх гишүүдийн хуралд хэлэлцүүлэн шийдвэр гаргуулна.

6.3. Шалгалтаар зөрчил, дутагдал илэрсэн үед буруутай этгээд өөрийн хөрөнгө, мөнгөөр төлбөр хийж хохирлыг арилгана.

6.4. Маргаан гарсан тохиолдолд талууд шүүхээр шийдвэрлүүлж болно.

ХАВСРАЛТ 4

“.....” нөхөрлөлийн
бүх гишүүдийн 201 .. оны .. сарын ..-ний
өдрийн хурлаар хэлэлцэн батлав.

НӨХӨРЛӨЛИЙН БЭЛЧЭЭР АШИГЛАЛТЫН ЖУРАМ

Нэг. Зорилт

Энэхүү журам нь нөхөрлөлийн гэрээгээр ашиглаж байгаа бэлчээрийг тогтвортой хөгжлийн дараах зарчимд нийцүүлэн зохистой ашиглахад оршино. Үүнд:

- 1.1. Бэлчээрийн даацыг хэтрүүлэлгүй, сэлгээтэй ашиглах, чанарыг нь хамгаалах, сайжруулах цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлэх
- 1.2. Бэлчээрийн даацад тохирсон ашиг шим сайтай таваарлаг аж ахуй эрхлэж, гишүүдийн орлого, амьжиргааг дээшлүүлэх
- 1.3. Өвөлжөө, хаваржаа, дөрвөн улирлын бэлчээр, отрын нөөц нутаг, ус, хужир мараа зэрэг бэлчээр, усны нөөцийг гишүүн нэг бүрт жигд хүртээх

Хоёр. Журмыг хэрэгжүүлэх арга зам

- 2.1. Журмын зорилтыг хэрэгжүүлэхдээ нөхөрлөл нь сумын Засаг даргатай байгуулсан бэлчээр ашиглалтын гэрээ, энэхүү журам, сумын тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөг баримтлаж ажиллана.
- 2.2. Нөхөрлөлийн бэлчээр, ус ашиглалтын үйл ажиллагааг зохицуулах, шийдвэр гаргах арга нь нөхөрлөлийн бүх гишүүдийн хурал байна.

Гурав. Бэлчээрийн даац

- 3.1. Бэлчээрийн даацыг хонин толгойгоор илэрхийлнэ.
- 3.2. Бэлчээрийн даацыг нөхөрлөлийн гэрээгээр ашиглаж байгаа бэлчээрийн га-ийн дундаж ургацад үндэслэн сум тогтооно. Дундаж ургац нь бэлчээрийн төрөл, төлөв байдлыг тусгасан өмнөх таван жилийн дундаж байна.
- 3.3. Нөхөрлөлийн ашиглаж байгаа бэлчээрийн төрөл, төлөв байдлыг бодитой тусгасан га-ийн олон жилийн дундаж ургацыг үнэн зөв тогтоох үүргийг сум хүлээнэ.
- 3.4. Нөхөрлөлийн гэрээт бэлчээр дээр байх малын тоог гаргана. Ингэхдээ бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулсан өдрөөс урьд хийгдсэн жилийн эцсийн буюу хагас жилийн мал тооллогын дүнг баримтлана. Малын тоонд тавиул болон түр хугацаагаар бэлчээсэн малын тоог оруулж тооцно.
- 3.5. Гэрээт бэлчээр дээр байгаа малын тоог хонь 1, ямаа 0.9, адуу 6.6, тэмээ 5.7, үхэр 6 гэсэн итгэлцүүрээр хонин толгойд шилжүүлнэ.
- 3.6. Хонин толгойд шилжүүлсэн малын тооны дүнг сумаас тогтоосон бэлчээрийн даацтай харьцуулж, бэлчээрийн даацыг хэтрүүлэхгүй байх үүргийг нөхөрлөл хүлээнэ.

Дөрөв. Бэлчээрийн даацыг зохицуулахад баримтлах зарчим

Нөхөрлөл нь гэрээгээр ашиглаж байгаа бэлчээрийн даацыг зохицуулахдаа дараах зарчмыг баримтлана. Үүнд:

- 4.1. Малын тоо бэлчээрийн даацаас хэтэрсэн бол даацаас хэтэрсэн малын нийт тоог хонин толгойгоор гаргана.
- 4.2. Даацаас хэтэрсэн малын нийт тоог бууруулахдаа нөхөрлөлийн гишүүн өрхүүдэд малын тоонд хувь тэнцүүлэн

жигд ноогдуулах бөгөөд нөхөрлөлийн нийт малын тоонд тухайн өрхийн малын эзлэх хувийг ашиглана.

- 4.3. Цөөн малтай, орлогын өөр эх үүсвэр байхгүй ядуу өрхийн хувьд малын тоо бууруулах үүргээс хөнгөлөх, чөлөөлөх, тэр хэмжээгээр амьжиргааны боломжтой өрхүүдэд ацаглах зарчим баримтлана.
- 4.4. Малын тоо бэлчээрийн даацаас дутуу байгаа бол малаа өсгөх боломжтой. Ингэхдээ цөөн малтай, орлогын өөр эх үүсвэр байхгүй ядуу өрхийн малыг түлхүү өсгөх зарчим баримтлана.
- 4.5. Бэлчээрийн даацыг зохицуулах асуудлыг нөхөрлөлийн нийт гишүүдийн хурлаар нээлттэй хэлэлцүүлж, шийдвэрлэнэ. Шийдвэр гаргахдаа нөхөрлөлийн ядуу өрхийн саналыг түлхүү сонсож, дэмжих зарчим баримтлана.

Журамтай танилцаж зөвшөөрсөн нөхөрлөлийн гишүүд:

Нэр

Гарын үсэг



БАЙГАЛЬ ОРЧИН,
НОГООН ХӨГЖИЛ,
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ЯАМ



БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН ХАМТЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН НӨХӨРЛӨЛ



Малчдад зориулсан гарын авлага

УЛААНБААТАР 2014